

Ўаз китабы

Биринши бап

Жумбақлы дунья

1 ¹ Булар Даўыттың улының, Ерусалимде патшалық еткен Ўазшының сөзлери:
² «Бийхуда, бийхуда, хэммеси бийхуда!» – дейди Ўазшы.

³ Қуяш астында ислеген барлық мийнетинен
Адам не пайда табар?

⁴ Бир әулад кетер, бир әулад келер,
Ал дунья мәңгиге ұсылай қала берер.

⁵ Күн шығар, күн батар,
Кейин ол шыққан орнына қайтыўға асығар.

⁶ Самал қублаға есер, кейин арқаға айланар.
Ол айланып-айланып есип,
Қайтып өз жолына түсер.

⁷ Барлық дәрьялар теңизге қуяр,
Бирақ теңиз хеш толмас.
Дәрьялар аққан жаққа қайтадан аға берер.

⁸ Хэмме нәрсе жалықтырады,
Адам оларды сөз бенен жеткере алмас.
Көз көриўден,
Қулақ еситиўден тоймас.

⁹ Алдын не болған болса, және болар.
Не қылынған болса, және қайталанар.
Қуяш астында хеш қандай жаңа нәрсе жоқ.

¹⁰ Қандай да бир нәрсе бар ма: «Қаранлар, мынау жаналық-ғо», – деп айта
алғандай?

Бирақ ол нәрсе де әййемнен, бизлерден әсирлер алдын бар еди.

¹¹ Бурын болғанлар еске алынбас,
Келешекте болатуғынлар да олардан кейингилер арасында еске алынбас.

Даналық излеўдің пайдасы жоқ

¹² Мен, Ўазшы, Ерусалимде Израил патшасы едим. ¹³ Өзимди аспан астында
исленип атырған нәрселердің хэммесин даналық пенен изертлеўге хэм үйрениўге
бағышладым. Қудайдың адам баласына берген жүги қандай аўыр! ¹⁴ Мен қуяш
астында исленип атырған барлық ислерди көрдим: олардың хэммеси бийхуда,
хэммеси самалдың изинен қуўғанға уқсайды екен.

¹⁵ Қыйсайған морт нәрсени дүзетип болмас,
Жоқ нәрсени санап болмас.

¹⁶ Мен өзиме өзим былай дедим: «Мине, мен уллылықта хэм даналықта
Ерусалимде өзимнен алдын бийлик еткенлердің хэммесинен де илгерилеп, озып
кеттім. Мол даналық хэм билимди ийелеп алдым». ¹⁷ Мен өзимди даналықты
билиўге, және ақылсызлық пенен ақмақлықты билиўге бағышладым. Сонда буның да
самалдың изинен қуўғанға уқсайтуғынын түсіндим.

- 18 Себеби көп билген сайын, қапашылық та көбейер.
Көп түсинген сайын, дэрт те асып барар.

Екинши бап

Кейпи-сапаның бийхудалығы

2¹ Мен өзиме: «Кәне, энди рэхэтленип, кеўил-хошлық етип көрейин», – дедим. Бирак ол да бийхуда екен. 2 Мен күлки хаққында: «Ақылсызлық», – дедим, ал кеўил-хошлық хаққында: «Не кереги бар?» – дедим. 3 Даналығым басшылығында денемди шарап пенен сынап көриў ушын ақмақлыққа бериліўди шештим. Усылайынша, адамлар аспан астындағы қысқа өмиринде нелерди ислесе пайдалы болатуғынын билмекши болдым.

4 Мен уллы ислер иследим: өзиме үйлер қурдым, жүзим бағларын өсирдим, 5 бағлар хэм сулыў тоғайлар жараттым, ол жерлерге түрли мийўе ағашларын отырғыздым, 6 Ағашларды суўғарыў ушын хаўызлар қурдым, 7 қул хэм шорылар сатып алдым, үйимде туўылған қул хэм шорыларым да бар еди, ири хэм майда малларым да соншелли көп еди. Меннен алдын Ерусалимде жасағанлардың хеш биринде буншелли көп мал болмаған. 8 Өзиме гүмис хэм алтын жыйнадым, патшалардан хэм ўэляятлардан гэзийне топладым, хаял хэм еркек қосықшыларға ийе болдым, еркекке унайтуғын сулыў тоқалларды алып кеўлимди хошладым. 9 Солай етип, мен улылыққа ерисип, өзимнен алдын Ерусалимде жасағанлардың хэммесинен асып түстим. Даналығым да мени тэрк етпеди.

- 10 Көзүм түсип, унатқанның хеш қайсысынан бас тартпадым.

Кеўлим күсеген нэрсеге шек қоймадым.

Қылған хэр бир исимнен кеўлим хош болды.

Пүткил мийнетиме берилген пай усы болды.

- 11 Бирак өз қолларым менен ислеген ислериме,

Қылған хэмме мийнетлериме қарасам,

Булардың хэммеси бийхуда, самалдың изинен куўғандай нэрсе екенин,

Қуяш астында хеш қандай пайдалы нэрсе жоқ екенин көрдим.

Даналық хэм ақылсызлық

- 12 Соннан кейин, және даналық, ақылсызлық хэм ақмақлықтың не екенин көрмекши болдым.

Патша мийрасхоры әлле қашан исленген ислерден басқа нелер ислей алар еди?

- 13 Жақтылықтың қараңғылықтан жақсырақ болғаны сыяқлы,

Даналықтың да ақылсызлықтан жақсырақ екенин көрдим.

- 14 Дана жүрер жолын билер,

Ал ақылсыз қараңғылықта жүрер.

Бирак мен екеўиниң де өмириниң ақыбетиниң бирдей екенин түсиндим.

- 15 Сонда мен ишимнен былай дедим: «Ақылсыздың басына не түссе, мениң басыма да сол түседи.

Онда жүдә ақыллы болыўдың не кереги бар?»

Және өзиме өзим: «Бул да бийхуда», – дедим.

- 16 Себеби ақылсыз да, дана да,

Узақ есте сақланбайды,

Екеўи де тез арада умытылады.

Дана да ақылсыз бенен бирдей өлим көрмей ме?

- 17 Усылайынша мен өмирди жек көрдим.

Себеби қуяш астында исленген хэр бир ис маған жүдә қайғылы көринди.

Хэммеси бийхуда, самалдың изинен куўғандай нэрсе екен.

Мийнетниң бийхудалығы

¹⁸ Мен куяш астында ислеген пүткил мийнетимди жек көрдим. Себеби оларды өзимнен кейинги адамға қалдырыўым керек еди. ¹⁹ Ол дана бола ма, ақылсыз бола ма, ким биледи? Бирақ ол мениң куяш астында мийнет етип, ақыл менен ерискенлеримниң хәммесине ийелик қылады. Бул да бийхуда. ²⁰ Сонлықтан мен куяш астында ислеген барлық мийнетлериме ашына басладым. ²¹ Себеби адам даналығы, билими хәм уқыбы менен мийнет етеди, кейин булардың хәммеси, тап оның пайы сыяқлы буларға хеш мийнети сиңбеген адамға қалығы керек болады. Бул да бийхуда, бул – уллы азап! ²² Куяш астында ислеген мийнетинен хәм урыныўларынан адам неге ериседи? ²³ Оның барлық күнлери дәртке, жумыслары қайғыға толы, хәтте, жүреги түнде де тынышланбайды. Бул да бийхуда.

²⁴ Адам ушын ишип-жеўден, ислеген мийнетинен рәхәтлениўден артық нәрсе жок екен. Булардың да Қудайдан берилгенине көзим жетти. ²⁵ Ақыры, Ол бермесе, ким жей алады, ким рәхәтлене алады? ²⁶ Себеби Өзине ылайықлы болғанларға Қудай даналық, билим хәм куўаныш береді. Ал гүнакарларға болса, байлық арттырып жыйнаў исин талсырады. Соңынан Өзине ылайықлы болған адамларға оның жемисин береді. Бул да ақылға сыймайды, бул да самалдың изинен куўғандай нәрсе.

Үшинши бап

Хәр нәрсениң ўақты бар

3 ¹ Хәр нәрсениң өз мәхәли бар, куяш астындағы хәр истиң өз ўақты бар.

² Туўылыўдың да, өлиўдин де өз ўақты бар.

Егиўдин де, егисти жыйнаўдың да өз ўақты бар.

³ Өлтириўдин де, шыпа бериўдин де өз ўақты бар,

Бузыўдың да, қурыўдың да өз ўақты бар.

⁴ Жылаўдың да, күлиўдин де өз ўақты бар,

Жоклаў айтып жылаўдың да, ойынға түсиўдин де өз ўақты бар.

⁵ Тас атыўдың да, оны жыйнаўдың да өз ўақты бар,

Қушақласыўдың да, оннан өзин тыйыўдың да өз ўақты бар.

⁶ Излеўдин де, жоғалтыўдың да өз ўақты бар,

Сақлап қойыўдың да, таслап жиберіўдин де өз ўақты бар.

⁷ Жыртыўдың да, тигиўдин де өз ўақты бар,

Үндемеўдин де, сөйлеўдин де өз ўақты бар.

⁸ Сүйиўдин де, жек көриўдин де өз ўақты бар,

Урыстың да, тынышлықтың да өз ўақты бар.

⁹ Жумысшы ислеген мийнетинен қандай пайда табады? ¹⁰ Инсанлардың тер төгиўи ушын, Қудай берген ауыр жумысларды көрдим. ¹¹ Қудай хәмме нәрсени өз ўақтында эжайып етип жаратты. Ол адамларға дәўирди түсиниў мүмкиншилигин берди. Сонда да адам Қудайдың ислеген ислерин басынан ақырына дейин түсине алмайды. ¹² Адам ушын өмирде рәхәтленип жасаўдан хәм жақсылық ислеўден артық хеш нәрсениң жок екенин билдим. ¹³ Егер адам ишип-жесе хәм өз мийнетиниң рәхәтин көрсе, бул оған Қудайдан берилген сый. ¹⁴ Және де, Қудай ислеген хәр бир истиң мәнгиге өзгермейтуғынын билдим. Оннан хеш нәрсе алынып, оған хеш нәрсе қосылмайды. Қудай адамлардың Өзинен қорқыўи ушын усылай иследи.

¹⁵ Хәзир не болса, өтмиште де сол болды,

Келешекте болатуғынлар хәзир де болып атыр,

Қудай болып өткенлерди және қайтарар.

¹⁶ Мен куяш астында мына нәрсени:

Эдалат қарар табыўы тийис орында нызамсызлықты, әдиллик иске асыўы тийис орында жаўызлықты көрдим.

¹⁷ Сонда мен ишимнен: «Қудай жақсыны да, жаманды да ҳүким қылады.

Өйткени Ол ҳәр бир нәрсе хәм ҳәр бир ис ушын ҳүким қылатуғын ўақыт белгилеген», – дедим.

¹⁸ Және, адамлар туўралы ишимнен былай дедим: «Қудай адамлардың өзлеринин де ҳайўанлардай екенин көрсетиўи ушын, оларды сынайды». ¹⁹ Себеби адамлардың басына түскен нәрсе ҳайўанлардың да басына түседи: адамлар да өледи, ҳайўанлар да өледи. Екеўинде де бирдей жан бар, адамның ҳайўаннан үстинлиги жоқ. Аўа, хәммеси бийхуда. ²⁰ Екеўи де бир жерге барады, топырақтан жаратылған, топыраққа қайтады. ²¹ Адам баласының руўхы жоқарыға көтериле ме, ҳайўанның руўхы төменге, жер астына кире ме, буны ким биледи? ²² Сонда мен адам ушын өз мийнетинен рәхәтлениўден басқа жақсы нәрсениң жоқ екенин түсиндим. Себеби оның пайына тийген нәрсе усы. Өзинен кейин бул дүньяда не болатуғынын оған ким көрсете алады?

Төртинши бап

Дүньядағы қыйыншылықлар

4 ¹ Мен қуяш астында болып атырған езиўшиликлерди көрдим:
Жәбирленгенлердиң көз жасларын көрдим,

Оларды жубатыўшы жоқ еди.

Күш езиўшилер тәрәпинде еди.

Ал езилгенлерге тәселле бериўши де жоқ.

² Сонда мен өлип кеткен мархумлардың жағдайының,

Тирилердиң жағдайынан жақсырақ екенин түсиндим.

³ Бирақ еле туўылмағанлар,

Булар екеўинен де бахытлырақ.

Себеби олар қуяш астында исленип атырған жаўыз ислерди көрмеді.

⁴ Мен және адамның пүткил мийнети хәм истеги жетискенлиги адамлар арасында қызғаныш туўдыратуғынын көрдим. Бул да бийхуда, бул да самалдың изинен куўғанға уқсайды.

⁵ Ақылсыз қолларын қаўсырып алып, өзиниң етин өзи жейди.

⁶ Тынышлық пенен алынған бир уўыс зат,

Самалдың изинен куўып, аўыр мийнет етип тапқан бир қосыўыс заттан жақсырақ.

Жалғызлықтың бийхудалығы

⁷ Мен қуяш астында және бир бийхудалықты көрдим:

⁸ Бир жалғыз баслы адам бар еди.

Оның перзенти де, туўысқаны да жоқ еди.

Ол тыным таппай мийнет етер,

Көзлери де байлыққа тоймас еди.

Ол өзинен: «Мен ким ушын мийнет етип,

Өзимди рәхәтлениўден махрум етип атырман?» – деп сорамайды.

Бул да бийхуда, аўыр бир дәрт.

⁹ Биреўден екеў жақсы,

Өйткени олар мийнетине жақсы сый алады.

¹⁰ Егер биреўи қуласа, екіншиси турғызады.

Ал егер жалғыз адам куласа,
Оны турғызатуғын адам болмайды.

¹¹ Еки адам бирге жатса, жыллы жатады.

Ал жалғыз жатқан адам қалай жылынады?

¹² Егер биреу жалғыз болса, жеңилер,

Екеу болса, қарсы тура алар.

Үш жиптен есилген арқан тегинликте үзілмес.

Жоқарылаудың бийхудалығы

¹³ Берилген кеңеске құлақ аспайтуғын ақылсыз ғарры патшадан, жарлы, бирак ақыллы жигит жақсырақ. ¹⁴ Сондай жигит патшалықта жарлы болып тууылып, қамақханада отырған болса да, ол қамақханадан шығып, патша болып көтерілиуі мүмкин. ¹⁵ Мен қуяш астында жасап атырған ҳәр бир адамның патшаның орнына отырған сондай жигиттиң изине ергенин көрдим. ¹⁶ Оның изине ерген халық есап-сансыз болса да, кейинги урпақлардың оған кеули толмайды. Аўа, бул да бийхуда, бул да самалдың изинен куўғанға уқсайды.

Бесинши бап

Қудай менен қарым-қатнас

5 ¹ Қудайдың Үйине барғанда, қәдеминди ойлап бас! Ол жерге ислеген жаманлығының паркына бармайтуғын ақылсызлар сыяклы тек қурбанлық беріу ушын барғаннан гөре, тыңлау ушын барған жақсырақ.

² Тилиң сөйлеўге асықпасын.

Қудайдың алдында сөз сөйлеўге жүреғиң асықпасын.

Қудай аспанда, сен болсаң, жердесең.

Сонлықтан гәпиң қысқа болсын.

³ Себеби машқала көп болғанда, адам көп түс көретуғыны сыяқлы,

Көп сөйлегенде, ақылсызлық жүзеге келеди.

⁴ Қудайға ўәде берсең, оны орынлаўды кешиктирме. Себеби Ол ақылсызларды унатпайды. Ал сен ўәдени орынла.

⁵ Ўәде берип, орынламағаннан гөре, ўәде бермеғениң жақсырақ. ⁶ Тилиңниң сени гүнаға баслаўына жол қойма хәм Қудайдың руўханийине: «Ўәде берип, қәте қылдым», – деме. Сөзлерің менен Қудайдың гәзебин келтирме. Болмаса, Ол қолларың менен ислеген ислериңди жоқ қылады. ⁷ Көп сөйлеў де, көп түс көриу де пайдасыз. Жақсысы, Қудайдан корк!

Байлықтың бийхудалығы

⁸ Егер сен бир жерде жарлыға зулымлық қылынып, әдиллик хәм ҳақлықтың аяқ асты етилип атырғанын көрсең, буған хайран болма. Себеби хәмелдардың үстинен қадағалаўшы үлкени бар, ал олардың үстинен қадағалаўшы олардан да үлкениреги бар. ⁹ Хәр бир адам жердиң өнимине өш, хәтте, патша да атыздан алынған өнимнен өзиниң пайын алады.

¹⁰ Пулды сүйген, пулға тоймас,

Байлықты сүйген байлыққа тоймас.

Бул да бийхудалық.

¹¹ Мал-дәўлет көбейсе, оларды ислетиўшилер де көбейеди.

Сонда байлықтың ийеси өз байлығына телмирип, қызықсынып қараўдан басқа не пайда табады?

¹² Жумысшы аз жесе де, көп жесе де тыныш уйықлайды.

Ал байды байлығы уйқыдан махрум қылады.

- 13 Мен қуяш астында және бир қайғылы ўақыяны көрдим:
Жыйналған байлық ийесине зыян келтирди.
- 14 Бул байлық әўметсизлиги себепли жоқ болып кетти,
Улы туўылғанда,
Улына хеш нәрсе қалдыра алмады.
- 15 Адам анадан қалай жалаңаш туўылған болса,
Бул дүньядан да солай кетеди.
Ислеген мийнетиниң жемисинен
Хеш нәрсени де қолларына алып кете алмайды.
- 16 Бул да аўыр қайғылы нәрсе:
Адам қалай келген болса, солай кетеди.
Онда қуры далаға мийнет етиўдиң не кереги бар?
- 17 Ол өмир бойы нанын қараңғылықта жейди,
Қыйыншылықты, кеселликти хәм ашыўшақлықты бастан кеширеди.
- 18 Мен инсан ушын жақсы хәм әжайып нәрсе – бул Қудайдың өзине берген қыска өмири ишинде ишип-жеў, қуяш астында ислеген барлық мийнетиниң рәхәтин көриў екенин билдим. Себеби инсанға тийген пай – усы. 19 Егер Қудай адамға мал-мүлик хәм байлық берсе, оған усы нәрселерден пайдаланыўға, өз үлесин алып, мийнетинен рәхәтлениўге жол ашса, онда бул Қудайдан берилген сый. 20 Қудай оның жүрегин қуўанышка толтырып қойғанлықтан, бундай адам қанша өмири кетип, қаншасы қалғанлығы туўралы кем ойлайды.

Алтыншы бап

Адамлар ушын не жақсы?

- 6** 1 Мен қуяш астында адамлар арасында болып туратуғын, аўыр бир апатты көрдим:
2 Қудай адамға байлық, мал-мүлик, атақ-абырай береди. Ол кеўли күсегениниң хәммесине ийе болады. Бирақ Қудай оған соның қызығын көриўге имканият бермейди хәм булардың барлығы басқаға буйырады. Бул да бийхуда, бул – қайғылы бир дәрт.
- 3 Егер бир адамның жүз баласы болса хәм ол узақ өмир сүрсе, бирақ ол өмирдин рәхәтин көрмесе хәм өлигин көмгендей адам болмаса, онда мен өли туўылған бала оннан бахытлырақ дер едим. 4 Себеби өли туўылған бала бийқарға дүньяға келип, қараңғылық ишинде дүньядан өтеди, аты да қараңғылыққа көмиледи. 5 Ол, хәтте, қуяшты көрген де, билген де жоқ. Бирақ өли туўылған баланың жағдайы сол адамның жағдайынан жақсырақ. 6 Сол адам, хәтте, мың жылдан еки рет өмир сүрсе де, рәхәт көрмейди. Бәри бир хәмме де бир жерге бармай ма?
- 7 Адамның барлық мийнети қарынды тойдырыў ушын,
Бирақ ашкөзликтен кеўил тоймайды.
- 8 Дананың ақылсыздан қандай артықмашлығы бар?
Жарлығы өмирде өзін қалай тутыўды билгенинен не пайда?
- 9 Өзинде жоқты күсегеннен, барға қанаат еткен жақсырақ.
Себеби ол да бийхуда, ол да самалдың изинен куўғандай нәрсе.
- 10 Бар нәрсениң хәммесине әлле қашан ат қойылған.
Адамның да тәғдири белгили.
Хеш ким өзинен күшли болған менен қасарыса алмайды.
- 11 Сөз көп болса, бийхудалық көбейер.
Буннан адамға не пайда?

¹² Сая сыяклы өтип кететуғын өмириниң мәниссиз күнлеринде адам ушын нениң жақсы экенин ким биледи? Өзинен кейин қуяш астында не болатуғынын адамға ким айта алады?

Жетинши бап

Даналық

- 7** ¹ Жақсы ат қымбатбаха әтир майынан,
Өлим күни болса, туўылған күннен жақсырақ.
- ² Той берип атырған үйге барғаннан,
Жоклаў айтылып атырған үйге барған жақсырақ.
Себеби хәммениң өмири өлим менен жуўмақланады.
Адам тири ўақтында буны жүректе сақласын.
- ³ Қайғы күлкиден жақсырақ.
Себеби қайғы өмирден бахалы сабақ береді.
- ⁴ Дананың ойы жоклаў айтылып атырған үйде,
Ақылсыздың ойы тойлап атырған үйде.
- ⁵ Дананың айыплаўы,
Ақылсыздың мактаўынан жақсырақ.
- ⁶ Хакыйқаттан да ақылсыздың күлкиси
Қазан астында жанған отынның сытырлысына уқсайды.
Бул да бийхуда.
- ⁷ Басқаларды жәбирлеў дананы ақылынан айырап,
Пара жүректі азғырап.
- ⁸ Тамамлаў баслаўдан жақсырақ,
Сабырлылық менменликтен жақсырақ.
- ⁹ Ашыўланыўға асықпа,
Себеби ашыў ақылсызлардың жүрегине уя салады.
- ¹⁰ «Не ушын өтмишим бүгинимнен жақсы еди?» – деп сорама.
Бул сораў даналыққа тән емес.
- ¹¹ Даналық мийрас сыяклы жақсы,
Ол қуяшты көрип турған хәр бир адам ушын пайдалы.
- ¹² Себеби байлық адамды қалай қорғаса,
Даналық та адамды солай қорғайды.
Бирақ билимнің артықмашлығы мынаў:
Даналық өз ийесиниң өмирин сақлайды.
- ¹³ Қудайдың ислерине нәзер сал.
Ол қыйсайтқан нәрсени ким дүзете алады?
- ¹⁴ Жақсы күнлеринде оннан рәхәтлен,
Жаман күнлеринде мынаған ой жуўырт:
Адам ертең не болатуғынын биле алмаўы ушын,
Жақсы күнди де, жаман күнди де Қудай жаратқан.
- ¹⁵ Мен усы бийхуда өмирим даўамында хәмме нәрсени көрдим:
Хак адам әдил бола тура, ерте өлип кетеди,
Ал жаман адам жаман бола тура, узақ өмир сүреді.

- 16 Сонлықтан аса әдил де, аса дана да болма.
Өзинди өзін қуртыўдың не кереги бар?
- 17 Хәдден тыс жаман да, ақылсыз да болма.
Әжелиң жетпей, өлиўдин не кереги бар?
- 18 Биреўин тут,
Екиншисинен де қол үзбе.
Қудайдан қорққан адам екеўин де басшылыққа алады.
- 19 Даналық дананы қаланың он хұкимдарынан да күшлирек қылады.
- 20 Жер бетинде бәрқулла жақсылық ислеп,
Хеш гүна қылмай жүрген әдил адам жоқ.
- 21 Адамлар айтып атырған хәмме сөзлерге дыққат аўдара берме,
Болмаса қулыңның өзинди жаманлап атырғанын еситип қалыўың мүмкин.
- 22 Себеби өзиннің де басқа адамларды,
Көп мәрте жаманлағаныңды ишин биледи.
- 23 Булардың хәммесин даналығым менен сынап көрдим.
Өзиме өзим: «Дана боламан», – дедим.
Бирақ даналық меннен алыс еди.
- 24 Даналық^а деген нәрсе,
Жүдә узақ хәм жүдә тереңде.
Оны ким таба алады?
- 25 Мен даналықты хәм барлықтың мазмунын излеп табыўға, изертлеп, терең түсиниўге өзимди бағышладым.
Жаўызлықтың ақылсызлық, ақылсызлықтың телбелик екенин билемкши болдым.
- 26 Және мен мынадай хаялды өлимнен де ашшы деп таптым:
Оның өзи – дузақ, жүреги тор, ал қоллары кисен.
Қудайға унамлы болған адам оннан қашады,
Ал гүнакар оған тутқын болады.
- 27 Мине, мен мынаны үйрендим, – дейди Ўазшы.
– Көп нәрсени изертлеп,
Мынаны түсиндим:
- 28 Жүрегим еле излеген нәрсесин таба алмады:
Мыңнан бир хәк еркекти таптым,
Бирақ бирде бир хәк хаялды таба алмадым.
- 29 Мен тек мына нәрсени аңладым:
Қудай адамды хәк етип жаратты,
Бирақ адамлар жүдә көп надурыс ой-қыялларда.

Сегизинши бап

- 8**¹ Хәқыйкый дана кимге уқсайды?
Хәмме нәрсениң мәнисин ким түсине алады?
Даналық адамның жүзин жайнатады,
Оның бегиндеги қаталлықты жумсартады.

^а7.24 Сөзбе-сөз: Болмыс.

Патшаға бойсыныңлар

² Мен былай деймен: патшаның айтқанларына кулак сал, себеби Қудай оған ўаде берген. ³ Патшаның алдынан кетиўге асықпа ҳәм патшаға қарсы тил бириктириўшилерге қосылма. Себеби ол қәлегениниң ҳәммесин ислей алады. ⁴ Патшаның сөзинде қудирет бар, ҳеш ким оған: «Сиз не ислеп атырсыз?» – деп айтпайды.

⁵ Буйрықты орынлағанлар зыян көрмейди.

Дана адам дурыс нәрсени ислеў ўақтын да, жолын да биледи.

⁶ Хәр бир истиң өз ўақты ҳәм қағыйдасы бар.

Сондай болса да, адам ушын қыйыншылықты көтериў жүдә аўыр.

⁷ Келешекте не болатуғынын адам билмейди,

Буның қалай болатуғынын оған ким айта алады?

⁸ Хеш кимниң самалды услап алып, оған бийлик етиўге күши жетпегенлиги сыяқлы,

Өлим күни үстинен бийлик етиўге де ҳеш кимниң күши жетпейди.

Урыстан қашыўға болмайтұғынлығы сыяқлы,

Жаўызлық та жаўызлық ислеўши адамды тәрк етпейди.

⁹ Мен булардың ҳәммесин көрдим ҳәм қуяш астында болып атырған ҳәмме нәрсеге дыққат аўдардым: адам адамға ҳүкимдарлық еткен ўақытта, бир-бирине зыян келтиргенин көрдим. ¹⁰ Кейин жаман адамның қалай жерленгенин көрдим. Мухаддес орынға келип-кетип жүрген сол адамлар өзлери жаманлық қылған қалада мактаў алды. Бул да бийхуда.

¹¹ Жынаят ушын тез жаза берилмесе, адам баласының жүреги жаманлық ислеўге кумар болады. ¹² Гүнакар жүз мәрте гүна ислеп, узақ өмир сүрсе де, Қудайдан қорққанлардың ҳәм Оның алдында хадал жүргенлердиң жақсылық көретуғынын анық билемен. ¹³ Ал жаман адам Қудайдан қорқағаны ушын жақсылық көрмейди ҳәм оның саяға уқсаған өмири узақ болмайды.

¹⁴ Жер бетинде ақылға сыймайтұғын мынадай нәрсе де бар: гейде әдил адамлар жаман адамларға тийисли болған жазаны алады, ал әдил адамларға тийисли хұрметти жаман адамлар алады. Мен: «Бул да бийхуда, түсиниксиз нәрсе», – деймен. ¹⁵ Сонлықтан мен кеўил көтериўди артық көрдим. Себеби қуяш астында адам ушын ишип-жеп, кеўил көтериўден артық бахыт жоқ. Қуяш астында Қудайдың адамға берген өмири даўамында ислеген мийнетинен оған қалатуғыны усы.

¹⁶ Мен өзимди даналықты билиўге ҳәм жер бетинде күни-түни уйқы көрмей исленип атырған ислерди түсиниўге бағышладым. ¹⁷ Сонда мен Қудайдың ҳәмме ислерине ой жуўырттым. Хеш ким қуяш астында болып атырған нәрселерге түсинбейди. Ол қанша урынса да, буған ересе алмайды. Дана адам буны билетуғынын айтса да, ол буның түбине жете алмайды.

Тоғызыншы бап

Адамлар Қудайдың қолында

9 ¹ Солай етип, булардың ҳәммесин үйренип, мына жуўмаққа келдим: әдиллер, даналар ҳәм олар ислеген хәр бир ис Қудайдың қолында. Оларды Қудай уната ма, унатпай ма, буны адам билмейди. ² Хәр бир адамның ақыбети бирдей болады. Әдил адам менен жаўыз адамның да, жақсы адам менен жаман адамның да, хадал адам менен харам адамның да, қурбанлық беретұғын адам менен қурбанлық бермейтұғын адамның да ақыбети бирдей болады.

Жақсы адамға не болса, гүнакарға да сол болады.

Ант ишкенге не болса, ант ишиўден қорққанға да сол болады.

³Қуяш астында болып атырған ислердің хәммесиниң ишинде қайғылысы мынаў: хәммениң тәғдири бирдей. Адамлардың жүреги жаўызлыққа толған хәм олар өмир сүрген дәуиринде ақмақлық ислейди. Кейин олар өлилердің жанына кетеди. ⁴Бирақ тири жүрген хәр бир адам ушын үмит бар. Аўа, өли арысланнан тири ийт жақсы.

⁵Тирилер өлетуғынын биледи,

Ал өлилер хеш нәрсени билмейди.

Оларға артық сый жоқ,

Олар енди хеш еске алынбайды.

⁶Өлгенлердің сүйиспеншилиги, жек көриўшилиги,

Қызғанышлары әлле қашан өтип кетти.

Олар қуяш астында болып атырған нәрселерге,

Енди араласа алмайды.

⁷Енди барып, шадлық пенен нанынды жеп, қуўаныш пенен шарабынды иш.

Өйткени Қудай усы ислериңди мақуллайды. ⁸Кийимлериңиз хәрдайым таза болсын, басыңыздан этир арымасын. ⁹Қуяш астында Қудай өзине берген қысқаша өмириңниң пүткил жумбақлы күнлерин сүйикли хаялың менен рәхәтте өткер. Себеби өмирден хәм қуяштың астында ислеген мийнетиңнен саған берилген пай усы болады.

¹⁰Қолыннан не нәрсе келсе, хәммесин бар күшиң менен исле. Себеби сен баратуғын жерде, яғный өлилер мәканында жумыс та, ой-пикир де, билим де, даналық та жоқ.

¹¹Қуяш астында мен және бир нәрсени көрдим:

Жарыста жүйрик,

Урыста күшли жеңе бермейди екен.

Данаға – мал-мүлик,

Ақыллығы – байлық,

Уқыплығы – хұрмет бәрқулла несип ете бермейди екен.

Бирақ олардың хәммеси ушын еле ўақыт хәм үмит бар.

¹²Адам өз ўақтың билмейди.

Торға түскен балық хәм дузаққа түскен кус сыяқлы,

Адам да күтилмегенде бахытсызлыққа ушырайды.

Даналық ақылсызлықтан жақсырақ

¹³Қуяш астында мен даналықтан және бир мысал көрдим. Ол маған әхмийетли болып көринди. ¹⁴Ишинде азғана адам жасайтуғын кишкене бир қала бар еди. Күшли бир патша ол жерге келип, оны қамал қылды хәм қаланы басып алыў ушын, оның қарсысына үлкен бекинис курды. ¹⁵Бирақ сол қалада жарлы болса да, дана бир адам жасайтуғын еди. Ол өз даналығы менен бул қаланы қутқарып қалды. Деген менен, кейин бул жарлы адамды хеш ким еске алмады. ¹⁶Сонда мен өзиме өзим: «Даналық күштен артық. Бирақ жарлы адамның даналығына кеўил бөлип, оның сөзлерин тыңламайды екен», – дедим.

¹⁷Дананың әлпайым айтқан сөзи,

Ақылсызлар ишиндеги басшының бақырып айтқан сөзлеринен жақсырақ.

¹⁸Даналық урыс куралларынан жақсырақ,

Бирақ бир ақылсыз көп жақсылықты жоққа шығарады.

Оныншы бап

10¹ Этир майға түсип өлген шыбынлар этир майды бузады,
Сол сыяклы, хўрметли адамның азғана ақылсызлығы оның даналығы менен
абырайына зыян келтиредид.

² Дананың жүреғи дурыс жолға,

Ақылсыздың жүреғи терис жолға талпынады.

³ Ақылсыз қандай жолдан жүрмесин, Оған бәри бир ақыл жетиспейди.

Ол өзиниң ақылсызлығын хәммеге көрсетеди.

⁴ Егер хўкимдарыңның ғәзеби саған қарай лаўласа,

Орныңнан турып, кетип қалма.

Себеби кишипейиллик үлкен қапашылықларды да бастыра алады.

⁵ Қуяш астында және бир жаўызлықты көрдим.

Ол хўкимдар ислеген қәтелик еди:

⁶ Ақылсызлар жоқары лаўазымларға отырып,

Хўрметли адамлар^b төменде отырады.

⁷ Мен және атқа минген кулларды,

Қулдай болып, жаяў жүрген басшыларды көрдим.

⁸ Шуқыр қазғанның өзи сол шуқырға түседид,

Дийўалды бузғанды жылан шағады.

⁹ Тас қашаған адамды таслар жарақатлайды,

Ағаш жарғанды ағаш жарақатлаўы мүмкин.

¹⁰ Топыр балтаны қайрамаса,

Көп күш сарп етиледид.

Бирақ табысқа ерисиў ушын, даналықтың пайдасы көп.

¹¹ Егер жылан сыйқырланбастан бурын шағып алса,

Онда жылан сыйқырлаўшының не кереғи бар?

¹² Дананың аўзынан жағымлы сөзлер шығады,

Ал ақылсыз өз сөзи менен өзин набыт қылады.

¹³ Оның сөзиниң басы – ақылсызлық,

Ақыры – ақмақлық.

¹⁴ Ақылсыз көп сөйлейди,

Бирақ адам келешекте не болатуғынын билмейди.

Адам өлгеннен кейин не болатуғынын ким айта алады?

¹⁵ Ақылсыздың жумысы өзин шаршатады,

Ол қалаға баратуғын жолды да билмейди.

¹⁶ Хәй, патшасы жас болып,

Хәмелдарлары азаннан баслап зыяпат қуратуғын ел, хәсирет шегесең!

¹⁷ Ал патшасы хәсыл туқымнан шыққан,

Хәмелдарлары тек мәслик етиў ушын емес,

Ал күш топлаў ушын керек ўақтында зыяпат беретуғын ел бахытлы!

¹⁸ Ериншекликтен тамның төбеси ойылар,

^b10:6 Сөзбе-сөз: Байлар.

Жалқаўлықтан төбеден суў өтер.

- ¹⁹ Зыяпат адамның кеўлін көтерер,
Шарап өмірге қуўаныш алып келер,
Ал ақша хәмме мүтәжликті қанаатландырап.
- ²⁰ Патшаны, хәтте, ишиннен болса да, жаманлама,
Хұрметлі адамды^с төсекте жатып та, ғарғама.
Себеби аспандағы қуслар хабар тасыр,
Қанатлы барлықлар сөзиңди жеткізер. Он биринши бап

Келешекті ойла

- 11** ¹ Наныңды басқаларға бергенде, қыйналмай бер,
Сонда күнлер өтип, ол өзиңе қайтып келер.^d
- ² Барыңнан жети ямаса сегіз адамға пай бер,
Себеби жер бетинде қандай апатшылық болажағын билмейсең.
- ³ Бултлар тойынғанда,
Жер бетине жаўын жаўдырады.
Терек қублаға қарай қуласа да, арқаға қарай қуласа да,
Ол қулаған жеринде қалады.
- ⁴ Самал қатты ессе, туқым сеппес,
Булт қойыў болса, зүрәәгин ормас.
- ⁵ Самалдың қай жақтан есетуғынын хәм қурсақтағы баланың сүйегиниң қалай
пайда болатуғынын билмейтуғының сыяқлы,
Хәмме нәрсени ислеитуғын Қудайдың ислерин де биле алмайсаң.^e
- ⁶ Азанда туқым сеп,
Кеште де қолың бос турмасын.
Себеби олардың қайсысының өнимли болатуғынын билмейсең.
Анаўсы ма, мынаўсы ма?
Бәлким екеўи де жақсы өним берер.
- ⁷ Жарық татлы,
Қуяшты көриў көзге жағымлы.
- ⁸ Адам қанша көп жасаса да,
Бәрқулла қуўанып жасасын.
Бирақ қараңғы күнлердиң бар екенин де умытпасын.
Себеби олар да аз емес.
Не жүз бермесин, бәри де бийхуда.

Жаслықтың қәдириң бил

- ⁹ Хәй, өспирим! Жаслық шақта кеўил көтер.
Жаслық шағында жүрегиң сени шадлыққа бөлесин.
Кеўлиң күсеген, көзиң қәлеген нәрсени исле.
Бирақ булардың барлығы ушын, Қудайдың сени хұким қылатуғынын билип
қой.

^с10:20 Сөзбе-сөз: Байды.

^d11:1 Сөзбе-сөз: Наныңды суўға тасла, Себеби көп күнлер өтип, оны және табасан.

^e11:5 Ана қурсағындағы балаға жанның қалай кирип, сүйектиң қалай қәлиплетсетуғынын билмейтуғының сыяқлы, Хәмме нәрсени ислеитуғын Қудайдың ислерин де биле алмайсаң.

- ¹⁰ Сонлықтан жүректен қайғыны қуып,
Денеңнен азапты алып тасла.
Себеби балалық та, жаслық та тез өтип кетеди.^f

Он екінші бап

12 ¹ Қайғылы күнлер, яғный ақырғы күнлер келип:
«Мен олардан хеш рәхәт таппадым», – деп айтпасыңнан алдын,
Жаслық шағында Жаратыушыңды еске ал!

² Қуяш, жарықлық, ай хәм жұлдызлар гүңгиртленип,
Жаўын изинен және кара бултлар қапламастан алдын,
Оны еске ал!

³ Сол күн келгенде,
Үйди қорғайтуғынлар қалтырайды,
Күшлилер ийиледи,
Дигирман тартыушылар аз қалғанлықтан, исин тоқтатады,
Терезеден сыртқа қарайтуғынларды гүңгирт тартады.

⁴ Көшеге қараған қапылар жабылады,
Дигирманның сестин еситпейтуғын болады.
Қус сестинен оянады,
Бирақ сайрағанын зорға еситеди.

⁵ Бәлентликтен қорқатуғын болып қалады,
Көшеге шығыўға жүрексинбейди,
Бадам ағашы ақ түске енеди,
Шегиртке сүйретилип қалады,
Хеш бир мийўе куштарлық оятыўға жәрдем бермейди.
Себеби адам өзиниң мәңгилик үйине кирежақ,
Көше жоқлаў айтып жылағанларға толып кетеди.

⁶ Сонлықтан гүмис шынжыр үзиллип,
Алтын кесе сынбастан,
Булақ басындағы гүзе қыйрап,
Қудық үстиндеги суў тартқыш үзилместен,

⁷ Топырақтан исленген денең жерге қайтпастан,
Қудай берген руўхың да Қудайға қайтпастан бұрын,
Өзинди Жаратқанды еске ал!

⁸ Бийхуда, бийхуда! – дейди Ұазшы, – Хәммеси бийхуда!

Соңғы сөз

⁹ Ұазшы дана адам болып ғана қоймай, билгенлерин халыққа да үйретти. Ол көплеген нақыл-мақалларды ой елегинен өткизип, изертледди хәм қайта ислеп, орны-орнына қойды. ¹⁰ Ұазшы терең мәнили сөзлерди изледди, ол хәқыйқат сөзлерин дурыс жазды.

¹¹ Даналардың сөзлери шопанның ушлы таяғына, жыйналған нақыл сөзлер бекем қағылған шегеге уқсайды. Бұл сөзлер бир Шопан тәрәпинен бериледи. ¹² Булардан тысқары, балам, мыналарды билип қой: көп китап жазыўдың шеги жоқ, көп китап оқыў денени шаршатады.

¹³ Хәмме нәрсе айтылды, енди жуўмақты тыңлайық:

Қудайдан қорқ, Оның буйрықларын орынла!

Бул хәр бир адамның парызы.

^f 11:10 Сонлықтан жүректен қайғыны қуып, денеңнен азапты алып тасла. Себеби балалық та, жаслық та – бийхуда.

- ¹⁴ Себеби Қудай ҳар бир исти,
Жасырын исленген жақсы-жаман ислердиң хәммесин ҳүким қылады.